

ԼՈՐԵՆՑ

Patent

ՀԱՐԱՐԱԹԵՐ

112943ԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ԲԱՐՈՋԱՆԱՆ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ

1906

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ ԲԻՆ 31

ԽՐԱԳԻՐ-ՏՆՈՐԵՆ

Ս. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

MADE IN GERMANY

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ	Ինկածները	747
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Տրանսպորտի մը	754
ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ	Անձրելը	756
Թ. ԱԼՓԻԱՐ	Սխեմաթօկրաֆի Պատկերներ	763
ԹՂԹ. Կ. ՊՈԼՍՈՅ	Պոլսոյ Կեանքը	767
	Լրագրող	770

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

Պատիւ ունի ծանուցանելու Արգոյ Հասարակութեան թէ երկուշարթի (31 Յուլիս) իր Եսողի ֆէրիսանէէն կը փոխադրուի Սճլարիի կից իր նոր վաճառատունը:

Նոյն օրէն սկսեալ քանի մ'օրեր միայն **ԲԱՅԱՌԻԿ ԶԵՂՉԵՐՈՎ** պիտի ծախուին հետեւեալները, Բրդեղէն, Մետաքսեղէն, Տպածոյ, Մուսլին, Պօնէթըրի (Ֆուէլ, շալի, Բօլլո) ֆլանէլ, լինայի կտաւ, խոսա, շրջագգետի և տան համար ամէն տեսակ կտաւներ ևն ևն:

Ա. Զ. Պ.

Պատիւ ունիմ ծանուցանելու Արգոյ Հասարակութեան թէ ամսոյ 21 էն սկսեալ զաղրած, եմ այլ ևս իզմիրի Դարեանսասն մէջ մասնակցութիւն ունենալէ:

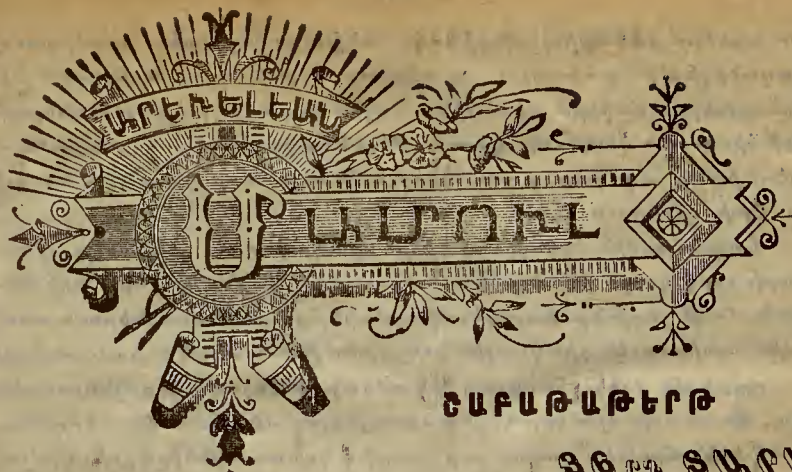
ՏՕՔ Տ. ՍՊԱՐԴԱՆԻ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

Սոյն ցուցակներու մանրամասնութիւնները կը գտնուին Ա. Մամուլ մէջ:

Եղած խնդրանաց գոհացում տալու համար, որոշուած է, թէ քանակութեան համար նշանակուած զեղջեալ զիններէն, 250/8 ևս զեղջե մինչև 15/28 Օգոստ. 1906. (կը խնդրուի որ այս թուականէն ետքը զեղջ-չփնտոն, ինչպէս պատահեցաւ բաժանորդագրութեան ատեն):

Ս. ԳՕԼՈՒՊԵՅԵԱՆ

№ 6 ՅՈՒԼԻՍ 1906

ԹԻԻ 31

Ի Ն Կ Ա Ծ Ն Ե Ր *

ԿԵԱՆՔԻ ՏՈՒՍ

ՔԱՂԱՔԻՆ ծայրերէն հեռու, եւ հո՞՞մ բնակչութիւններով խռո-
նուած չէնքերու կուտակումներէն անջատուած, ամայի ծովեզերք մը
կայ, ափունքներուն վրայ այն ծովին, որուն կոհակներուն խոււ
շուռաշը միայն կը վրդովէ լուռ առանձնութիւնը ցամաքի այդ պա-
տառին

Ամայացած առանձնութեան մենաւոր այդ լուռութիւնը պարբերա-
բար կու գայ խռովել նաեւ սրընթաց հուն վայրաշարժին, որուն գի-
ծը կ'երկարի ծովափունքի այդ եզերքներէն, եւ որ, կոխտուել անց-
նելէ ետքը այդ վայրի բացասականները, կ'երթայ մխրճուիլ քաղա-
քին մէջ, հոն ամենելով իր մեծամիտը ազմուկը եւ այն ոգեւորու-
թիւնը, զոր իր ախտանեան փութէն իսկ կը ժայթքէ, հանդիպած ամէն
կայանի մէջ:

Հեռաւոր հորիզոններէ հալածուած հովեր, մեղկ համրոյր-
ներու իրենց սարսուռը կը պտտցնեն փափուկ կապոյտին վրայ ա-
լիքներուն եւ յուզուած կոհակները, շարունակ կը ծեծեն կոյս ա-

(*) Հատուած մը այս խորագրով ի Գ. Պոլիս հրատարակելի գործէ մը, շարք մը
գլխիցներու եւ Կեանքերու վրայ:

փունքները ցամաքին, միօրինակ, անխոնջ, յարատեւ, խորհրդաւոր զաղանիքներ փափաւորու պէս թաց հողին վրայ եղբրուած խւճուաքներու մտերիմ ականջին, ծոփին ահաւոր խորութիւններուն մէջ հիւստեամ զարաւոր պառութիւններ երգելով հոն, յաւիտենապէս, իրենց ազմկայոյց շառաչներէն ծնող ու մարող պղպջակներուն ու փրփուրներուն մէջէն:

Վայրաշարժին երկաթեայ գիծը, միապաղաղ ու հեռաձիգ, կ'երկարի լերկ գորշութեանը վրայ արեւակէզ հողին, իր զոյգ երիզներուն մօթ շողիւնը փալիլելով արեւին հրատ ճաճանչներուն տակ, լռին, անխօսուկ, գեականային անշարժութեան մը մէջ փուռած հողի ուռոյցքի մը վերեւ հանգչող երկաթեայ համաչափ ձողիկներու վրայ, եւ օձապտոյտ կոր գիծեր ձեւացնելով մէկ կամ միւս կողմ:

Գիծին ճամբէն դուրս, ուր ոտքի կոխոտումները, բրիչի մշակումները աւերած ու ջնջած են բուսականութեան ամէն հետք, կողն ի վեր ցամաքին տարածութեանը, որ երթալով կր ցիցնայ ու չեղակի զառիթափ մը կը ձեւացնէ, համատարած մաքուր կանանչ մը գրկած է, միօրինակ անպղտոր մօյնք մը հազցնելով անոր:

Անբիծ ու կոյս կանանչը՝ ո՛չ մէկ բանով կը խաթարուի հոն: Ո՛չ չէնքի հսկայ մարմին մը, ո՛չ քարակոյտի անպէս զանդուած մը եկած են հոն աեղ բունել, ո՛չ իսկ անպտուղ վայրի ծառ մը իր չոր մարմինը կը ցցէ հոն:

Միայն, ստորոտը այդ կանաչութեան, հոն ուր հողը կը ցածնայ եւ երկաթուղիի գիծին եզրերուն կը մօտիկնայ, հոս—հոն, միայարկ, հին ու խորխլած տնակներ կը կէտկիտեն անբնակ այդ ամայութիւնը, — հողէ, կտէ, փխրուն շաղախէ յերիւրուած խեղճուկ խրճիթներ, ողորմելի երդիքներ, ծածկուած թիթեղէ փանգոտած, մրուա ու սեւ տախտակներով, զորս այդ եղկելի բոյներուն տէրերը, հողածու խղճմտութիւնով, հաւաքելով հոնկէ—հոսկէ, բերած փակցուցած են չորս կողմը քառանկիւն այդ որջերուն, օ՛ր օրի աւելցրնելով անոնց զանգուածը՝ ասնիքներուն ու խարխուլ պատերուն վրայ, անոնց տակ անհրեւէն ու արեւէն պաշտպանուելու եւ գիշերէ գիշեր գլուխնին պատսպարելու թաքստոց մը ունենալու համար: Ու անոնք կը ցածնուին չափ շատցուցած են զէզը թիթեղէ այդ կարկտաններուն, միաժամ խորհրդածութիւնովը իրենց պզտիկ տրամաբանութեան թէ, որչա՛փ շատ ըլլայ անոնց թիւը, ա՛յնչափ ասպահով ու ամուր հովանիի մը տակ կ'ըլլան, եւ ո՛րչափ շատ կտորով որ ծածկեն այդ երդիքները թիթեղի կտորուանքներու ծանրութիւնով, ա՛յնչափ փարթամ ստացուածքի մը տէր եղած կ'ըլլան, հող չէ թէ անոնց անպէտ բնօրին տակ, խրճիթը կ'աւելու, փլչելու վտանգին ենթակայ ըլլայ:

Անշուք այդ հիւղակները իրենց մէջ կ'եանքի գոյութիւնը կըզղացնեն բնակչութիւնովը սակաւաթիւ անգամներու, որոնք, փոսր

ուած՝ ձոխ կեանքի վայելքովը օժտուած ընկերութենէն, եւ հալածուած կեանքի պայտարին բազմապահանջ կարօտութիւններէն, իրենց բնակութիւնը բերած են հաստատել այդ տեղուանքը, ուր տուն—տեղ ըլլալու պարտաւորութիւններէն օչի՛նչ կը փնտռուի իրենցմէ, եւ զո՛նէ տեղ մը պատասպարուելու պէտքին մտահոգութիւնովը հարչարուելէ զերծ են:

Զրազու մի մը հետապնդումը չէ՛ բոցավառած իրենց միտքը, եւ քան մը կարենալ ընելու յոյսը չէ՛ խանդավառած երբէք զիրենք մտմտալու համար կեանքերնուն վրայ փոփոխութեան մը, որուն նախրուէին եւ իրականացնել յաջողէին օր մը, ինչքով՝ ինչպէս միտքով ալ ազքատ այդ հոգիները՝ իրենց իտէալ եւ փառասիրական բոլոր գոհունակութիւնը՝ տեսողութեան նեղ շրջանակի մը մէջ միայն կաշկանդուած՝ չե՛ն կրցած լալն մտածութիւններու եւ ձեռնտումներու սեւեռիլ՝ կեանքի մասին եւ ուղած են հաւատալ՝ թէ իրենք սահմանուած են ապրելու կեանքը ա՛յն ձեւով՝ որով ողջունած են անոր սկզբնաւորութիւնը, եւ որուն մէջ ձգած են զիրենք իրենց ծնողքը:

Կեանքի այդ պայմանները եւ մտածելու այդ կերպերը՝ միակ իտէալին՝ որուն կրցած են առաջնորդել զիրենք, եղած է Մուրալու գործին ապաստանելու հաւատքովը զօրանալ, անո՛ր կառչել բոլոր ուժով, անոր փրկարար հնարաւորութիւններուն ապաստանիլ, եւ կեանքի բոլոր խժոժութիւններուն մէջէն յաղթական ելլելու ամէ՛ն յոյս՝ անկէ՛ սպասել:

Իրենց այդ իտէալը ամբացնելու եւ այդ հաւատքով տոլջուելու, անո՛վ ներշնչուելու եւ ոպեւորուելու մեծ պատճառներ ու իրաւունքներ ունենալ կարծած են անոնք, ինքզինքնին նախասահմանուած գտնելով անոր ծառայութեանը, խոշտանգուած ըլլալուն համար ֆիզիքական եւ մարմնական մէյմէկ թերութիւնով, որոնք արդիւրեւ են զիրենք հետամտելէ զբազու մի մը. — ո՛րը ձեռքին մէկը պակաս ունենալուն, ո՛րը սրունքը խորտակուած, եւ ո՛րը մարմինին ուրիշ մէկ մասը խեղանդամ: Մարմնական այդ խոշտանգումները՝ արդիւնք չեն եղած երբէք պատահական արկածներու, այլ նպատակաւոր բռնաբարումներ՝ դործուած իրենց ծնողքին կողմէ, որոնք զաւակնուն գեղեցիկ ժառանգ մը ըրած ըլլալ կարծած են, անոնց մէկ անգամը զազրեցնելով ծառայութենէ, որպէս զի՝ այդ պակասութեան միջոցով՝ անոնք ապագային կարենան իրենց ապրուստը հայթայթել, նախրուելով մուրալու, Արուեստ՝ որուն վախճանը այդպէս չա՛տ կանուխէն տուած կ'ըլլային իրենց զաւակներուն: Իրենց որդեկրթական պարտքին կատարումի մէջ, անոնք թերեւս մտածած իսկ ըլլան թէ՛ ի՛նչ լաւագոյն ժառանգ կրնան թողուցած ըլլալ լաճերու, որոնց ուրիշ դործով մը ինքզինքնին կարենալ նայելուն հաւատքն ալ կը պակսէր իրենց: Առանց այդ

մատուցին ալ, կրնային անոնք պարտքերնին կատարած ըլլալու զոհունակութիւնով ձեռքերնին խիղճերնուն վրայ դնել, այդ տար-
քը ըլլալով ցեղային աւանդութիւն մը, որուն գէժ մեղանչում մը՝
կրնար գրեթէ տանջել Անդրի աշխարհին մէջ ու իրենց հոգիին հան-
գիստը խռովել: Այդ աւանդութեան համար չէ՞ որ՝ իրենց եւ ու-
րիշներու հայրերը ու մայրերը՝ ծնողական պարտք սեպած էին խն-
դանդամել ու զաւակնուն մարմինն մէկ մասը, մէկուն մատները
տեղէն խախտելով, միւսին թեւը ծակելով, եւ ուրիշի մը սրունքը
խորտակելով, տղայութեան ատեն:

Անոնք սակայն չէին թուել ա՛յնչափ դժգոհ ըլլալ իրենց բազ-
դէն, եւ օրն ի բուն յոգնելով դադարելով մուրիկի իրենց վաստակ-
ներուն մէջ, իրիկունը, աւր ու կին խառն, շարք-շարք կը դառնա-
յին դէպի իրենց երգիքը, հոն իրենք-իրենց բնակչութիւն մը կազ-
մած, պզտիկ աշխարհ մը ձեռացուցած, ամոյի այդ ծովներին վրայ,
հոս-հոն ցանցնուած թիթեղակերտ անշէն խղիկներու տակ, ուր կը
մանեն կ'ելլեն մեղուններու պէս, ոմանք ապրիներու բռնին տակ
կըսած ալեւոր ծերունիներ, ուրիշներ աւելի երիտասարդ:

Երկինքի լայն կամարին տակ, անհուն ու ընդարձակ կապոյ-
տէն պզտիկ բաժին մը միայն ունեցող այդ չքաւոր էակները, իրենց
հոգիին հորիզոնին պէս նեղ ու ցած կամարով երդիքներ միայն
կըցած են զարծնել իրենց գլխուն շուրջը, ուր կը մանեն վիզերնին
խոնարհելով, ա'լ աւելի նեղ ու կարճիկ դնականերէ ապահով մուտք
գործելու համար, — կարծես չյանդգնէին ափ մը աւելի անդ գող-
նալ լայն ու անելը անջրպետին մեծ պարապէն:

Ո՛չ շատ մը գոյք, ո՛չ ալ բազմադամ ընտանիք մը կրնային
սղմեցնել ուրեմն անոնք այդ աչք մը ծակին մէջ: Այր ու կին, մէկ-
երկու լաճեր՝ կը կազմեն բնակչութիւնը իւրաքանչիւր խղիկի, ու-
րուն պէտքը գիշերներն է որ կզգան աւելի, հոն իրարու վրայ
դիզուած հանգչելու համար: Յորեկը կա'մ ամէնքն ալ կը բացակա-
յին հոնկէ, գէպի քաղաքին մարդաշատ փողոցները ուղղուելով՝
քիթերնին մխրճելու համար հոն՝ ուրկէ իրենց սառածքսին որս մը
կրնայ ելլել, կամ, հոնկէ չհեռացողները, հասակնին վեր չեւած ճի-
ւեք, կրնան իրենց բոյնին շուրջը, մարդերուն վրայ դեգերել, գըլ-
տորելով հոգերուն քարերուն մէջ, կամ դրկից տղիկներու հետ
մանկական խաղեր խաղալով:

Ք

Այս կայքին ցանցաւ բնակչութեան խառնուած էին նաեւ այր
ու կին Սամօ, հոն, քառակուսի պզտիկ գետնի մը վրայ կանգնելով
տնակ մը, որուն շինութեանը աշխատած էին տարիներով, ամէն օր
նոր բան մը աւելցնելով անոր վրայ, ձեռքերնին անցածը բերել զն-
տեղելով հոն, անաշէն թռչուններու պէս, որոնք օդին հոգին ու

ջուրին մէջէն շինուածանիւթերու։ Հնչին բեկորներ ժողու ըտելով,
կատուցովն ցեխ, չաղախ ու օւշ կրելով։ Բոյն մը կը կախն տա-
նիքի մը քիւին տակ, աւոր մէջ պատապարուելու, իյնալ ելլալու
ու ձագեր թխելու համար։

Կինը եւ ինք, այդ անշուք խղիկը յարգարելէ ետքը, դառն ըլ-
լալ կարծած էին երազուած երջանկութիւնը, բոյնի մը տէր զգալով
ինքզինքնին, ուր կրնային ընտանեկան յարկ մը կազմել, իրենք
ալ օճախ մը ձեւացնել։ Ընտանիքի պետի փառասիրութիւն մըն
էր այդ, այր-մարդուն Նար փայփայող զգացում մը, որուն հեքը
կ'ուռնցնէր նաեւ սիրտը ամէն ճոխութենէ ու վախճէ զուրկ այդ
խեղճուկ մուրիկին։

Հոն հաստատուելով, տարիները եկած սահմա էին իրենց զլխէն
առանց որոշ յիշատակ մը, կենդանի տպաւորութիւն մը ձգելու ի-
րենց միաքին մէջ, անցնող օրերէն։ Այր ու կին, նուիրուած իրենց
կեանքի պէտքը հոգալու ջանքին, ծագող ամէն նոր օրուան մէջ
նոր մտաւոր մը ունեցած էին, օր մը հացը պակաս ունենալով,
օր մը աղը, որոնց ի խնցիր, դունէ զուն կը շրջէին, փոխ ի փոխ
իրենց հայթայթած չքոտի պաշարով իրարու ապրուստին նպաստ մը
բերելով։ Ու հիմա, ա'լ տարիքնին առած, կըզգարին օր կեանքի բե-
ւը կ'ընկճէր զիրենք, ու ամօլի կորուզը չէին զգար, հե՛ր ի հե՛ր հացի
Հոգին ետեւէն վազելու։

Իրենց անկարողութեանը մէջ օգնութեան նեցուկ մը ըլլալու
համար, բնութիւնը իրենց պարգեւած էր զուակ մը, արու լաճ մը,
որուն վրայ կը կեդրոնացնէին հիմա ամէն յոյս, անոր արագայ ու-
ժին ու ձեռնառութեանը տպաւորելով։ Տղիկը կը մեծնար օր օրի
ու առոյգ, կուսա ու կըր ճիժ մը կը դառնար, եւ հողէն ու ջու-
րէն ստացած իր ուժովը, սրունքները կորովի նշաններ ցոյց կուտա-
յին ալ, կամաց կամաց, իր գիրուկ կըր մարմինը իրենց վրայ կ'առ-
գուն բռնելու։

Ժամանակն էր որ— կը մտածէին ծնողքը, իրենց Խիղճի Պարա-
քը կատարէին անոր վրայ, ծնողական իրենց թանկագին ժառան-
գովը օժտէին գայն, որպէսզի ապագային զիրենք անիծելու իրա-
ւունք չունենայ ան, եւ իր ու իրենց կացութեան հոգովը զբաղե-
լու գրամագլուխ մը, միջոց մը, շահաստան մը ունենայ ճեղային
նուիրագործուած առանկութեան համաձայն, ու իրենց յղանակ կըր-
ցած մտածումով, ինչ պետի ըլլար այդ նուիրական հրիտակը, բայց
եթէ մարմինին մէկ կողմէն խեղանդամել գայն, որպէսզի օր մը
մեծցած տտեն, կարենալ մուրալու պատրուակին մէջ գտնէ ինք-
զինքը, արուստա՝ որուն միայն մշակուած կրնային իտէալ ունե-
նալ միտքի այդ ազգատները։

Ժամանակն է, կը խորհրդածէին կը հաստատուէին, ու պէտք չէր
անցընել այդ սուիթը, որովհետեւ քիչ մըն ալ մեծնալով տղեկը,

գործը կրնար վտանգ սպառնալ անոր կեանքին: Որչա՛փ ալ անա-
ւոր ու քստմնելի ըլլար այդ գործը, որ անեղծ ու բնական գեղեց-
կութիւնով ծաղկած կեանք մը խաթարելու: քստմնելի խորհուրդին
կ'առաջնորդէր զիրենք, սակայն պէտքին զգացումը կը վորացնէր
ծնողական սէրով կարեկից ու տկարացած իրենց սիրար, ու կը
գօտեպնդէր՝ զաւակնո՛ւն իսկ վրայ իրագործելու եղենական յօ-
շոտումը:

«Այս գիշեր, ա՛յս գիշեր», մուտաց հայրը խղիկին անկիւնը
կծկտած, խորհրդաւոր ակնարկ մը սեւեռելով կնոջը, եւ ալեխառն
մօրուքը թոթուելով զխուն հաստատակամ ճօճօմններովը: Վճռա-
կան որոշումի մը փայլատակումը շողաց իր աղօտ աչքերուն մէջ,
մինչ սեւ ու խոշոր հատիկներով համրիչ մը՝ ծունկերուն վրայ
հանգչած ձեռքերուն մէջ՝ ջղաձգօրէն ու արագ՝ կ'երթեւեկէր մէկ
կողմէն միւսը: Մայրը, գլուխը կախ, լուս կը մնար, ակնարկը սեւե-
ռած իր էութենէն, իր կեանքէն, իր մարմինէ՛ն իսկ անջատուած
զաւկին, որ հին ու կեղտոտ խշտեակի մը վրայ, պզտիկ սեւուլիկ
գլուխը կուրծքին տակ առած, խոր ու անուշ քունի մը մէջ էր ըն-
կողմած: Մօր ու Մօրիկի հակոտնեայ զգացումներուն պայքա՞րն
էր որ կը մղուէր իր մէջ, որ, կզակը-կզակին զամուած, չէր
բանար բերանը, հաւանութեան կամ հակառակութեան նշան մը ու-
նենալու համար:

Իրիկուան ստուերները չուտով ամփոփուեցան հանդիպակաց
ծովէն անդին: հեռակայ լեռներուն ետեւը, ու գիշերը իր սեւ քող-
քը նետեց՝ արդէն մթութեան խաւարովը լեցուած այդ երգիքներուն
վրայ: Հացի կտորուանքներէ եւ կերակուրի աւելցուկներէ կաղ-
մուած ցամաք ճաշի մը չուրջը՝ բոլորուեցան այր ու կին Սամօ, եւ
կիսկատար ընթրիքով անցուցին իրենց իրիկուան ժումը: Իւղի
աղօտ կանթեղ մը միայն կը պլպլար խրճիթին մէկ պատէն կախ,
բեկբեկ ու տկար լոյսի ցոլք մը սփռելով անոր թանձր մթութեանը
մէջ, եւ ծուխի սեւ երիզ մը արձակելով, որ յամր զալարներով,
կը տարածուէր ամէն կողմ, սեւի՝ ներկելով իր նստած տեղերը:

Ահաւոր եղենին ժամը կը մօտենար եւ սակայն սրտատրոփումի
նշան մը չէր ցոլար ո՛չ մէկուն գէմքին վրայ, ո՛չ մօրը, եւ ո՛չ ալ
հօրը, որ գործը կատարելու պատրաստ սպանդապետի մը պէս, խը-
րոխտ ու անայլայլ՝ կը ցցէր սէզ գլուխը, խղիկին խարխուլ պատն
ի վեր, ուր իր դաժան, հսկայ գանկին աղօտ ուրուագիւրը կը թերա-
նկարուէր, այլանդակ ծամածռումներու մէջ: Անձկոտ սպասումի մը
մէջ ըլլալ կը թուէին միայն, երկուքն ալ, որպէս զի գործը չուտով
կատարուի լմնայ, եւ սեւ վարագոյրը փակուի խուժողութ ու սըր-
տակեղեք տեսարանին վրայ:

— Է՛, ալ ատեն է ձայնեց ան, ընդոստ վեր ցատկելով տեղէն
ու գէպի Զաւակը ուղղուելով: Վայրագ խորհուրդի մը հաստատ ու

բոլոր մը կը ճատագայթէր իր դէմքին վրայ: Քայլ մը մնացած ազուն մայրը խոյացաւ անոր վրայ, ու յափշտակելով զայն իր հօրը ձեռքէն, խանդակաթ աղապատանքով սեղմեց կուրծքին վրայ.— «Ջաւա՛կս»:

Հայրը, վերաւորուած այդ անխորհուրդ պաշտպանութենէն ու կարեկցութեան այդ անպատէհ ցոյցէն, կարծես լեցուած անողոր լրէժխնդրութիւնով մը, որ քանի՛ արգիւտէր, ա՛յնչափ իր զայրոյթը կը զրգո՛ւէր, բիրտ ու ցասկոտ շարժումով մը հրեց մայրը մէկ կողմ, անոր զիրկէն յափշտակելով մանկիկը, ու մէկ թեւէն կախած օդին մէջ:

— Անդի՛ն, անդի՛ն . . . գոռաց ան, գայրաղին, դուն ա՛նք օր, թե՛ւր թէ ոտքը չինեմ:

Կրկին միջամտելու փորձ մը բրաւ սիրտէն խոցատուած մայրը, ու քայլ մը առաւ դէպի առաջ:

— Անդի՛ն կ'ըսեմ, որոտաց գոհապօրձ հայրը, ու իր բարկութեանը մէջ պերագրդուած, քովը, պատէն կախուած շերեփ մը ձեռք ձգելով, զայրացկոտ՝ սղառնաց կնոջը, գլխուն ու ժգին՝ հարուած մը ինջնելով շերեփին թաթովը: — Անդի՛ն, հի՛մա կը լմնցնեմ քեզ հոս, դուն ա՛նք րեւ, թե՛ւր թէ ոտքը . . . :

Ճարահատ, ու ա՛յլ համոզուած թէ անդամաւրի էր Երուստի մը, որ պէտք էր գործադրուէր, նո՛յն իսկ իրենց չահին համար, ընկրկեցաւ մայրը, «ո՛տքը, ո՛տքը» մը մնջելով, աճապարկօտ, որպէսզի չկանխուի իր բաղձանքը՝ հակառակ արարքով մը:

Բիրտ ու հակայ թաթերուն մէջ առնելով հայրը՝ զաւկին սրունքները, ու ժգին, պրկումով մը վախարեց զանոնք յօդաւորումներուն հակառակ ուղղութիւնովը, ինչպէս կը պրկեն մօրթուած թռչունի մը ոտքը:

Խուլ ճարճատիւն մը լսուեցաւ օսկորներուն խորէն, ու սուր ճիչ մը թսաւ ազուն կուրծքէն, աղեկիչ ու սրտառուչ ճիչ մը, որ զինքը խոցաւոյ ցաւին բոլոր ու ժգնութիւնովը դուրս կը պոռթկար հողիէն:

Եղեանը գործուած էր:

Չգայազերկ ու չնչահատ, փաթթեցին պզտիկ անդամաւոյժը տաք լաթերու մէջ, ու պառկեցուցին անկիւն մը, ուր մայրը ամբողջ գիշերը հակեց վրան, անքուն:

Ապագայ Մոսկիւր ծածկող քուրջի փաթաթներուն մէջէն բարձրացող խուլ հանդիւն մը՝ կ'աղմկէր անշուշի լոռիթիւնը խաւարչըտին որջին, ուր որդեկեղեք եղեանին վարագոյրը իջեր էր:

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԽԱՆՈՒԹՊԱՆ ՄԷ

Գաւառի մը խորը՝ հեռուն, անըջան,
Աւանի մը հին փողոցին անկիւնով,
Խանութ մ'ունի փերեզակը մըտախորհ,
Կրրպակ մը՝ զոր իր պապէն է ժառանգած:

Այդ կրրպակը՝ սահմանն է իր գոյութեան,
Շըրջագիծը անեղի՝ իր անանուն, անփառունակ,
Իր անվաւեր, անշուք կեանքին,
Այդ կրրպակը՝ իր խոհերուն բանկագին
Նուիրական սուրբ բագին:

Հոն՝ աշխարհի հանդիման,
Հոն՝ աշխարհի պէտքին համար,
Փերեզակը խելօթիկ, փերեզակը մունչ ու խանարհ,
Կը վաճառէ կըտաւ, կերպաս, տըպածոյ,
Էագմա, գուլպա, ձէռ, անկուածոյ,
Էւ այսեղէն նիւթեր ջնջին, անհամար:

Կըտաները՝ խաշոր, ժանգոտ մի կտնգունով
Կը չափէ
Ու մկրտումով մ'անսահման՝
Կը կըրտատէ զանոն հրքոր պէտ՝ ըլլան:
Ու երկուքն ալ, մկրտան ինչպէս այդ կտնգուն,
Կրրպակին հետ՝ իր պապէն
Ժառանգութիւն մընացեր է այս մարդուն:
Ամառ օրով՝ օրն է տարի, օրն՝ անհուն
Լուռ է փողոցն եւ ամայի՝, անշրջուկ,
Էւ զընորդի մ'իսկ չերեւիր մագին շուք:

Այդ ձանձրոյթի եւ հրեկման,
Ներանձնացման ու լուռ խակման,
Այդ մաղաղիւն սպասման,
Այդ սպառման մութ օրերուն՝
Խանութպանը կծկած անկիւնն իր կրրպակին,
Տըրամագի՛ն,
Իր հինաւուրց կտնգունով
Կը չափչըփէ սեւ սահմաններն համբերութեան,
Ու իր ժանգոտ մկրտումով՝
Կը մկրտէ, կը յօշոտէ իր յայտերուն, երագներուն
Խեղ ու դալար
Բողբոջները անհամար,
Ուրիշներուն բէշէին համար:

Պապենական ժառանգութեան խրատամբեր,
Ծանրաւորապաշտէ երկանաբարն իր կըռնըկին,

խառնութեանը կը տուայ, խառնութեանը՝ անտարբեր
Աշխարհի բիրտ հեզմանին,
Բոսորագոյն բիծ մ'իր սոճոյն շրթունքին:

Ժառանգական երկամտարն անսահման
կը ծանրանայ, անկարեկի՛ր, անհնարի՛ն,
խօս ու անսանձ՝ այլ անբասիր
Հոգւոյն վերայ հեզ աննշան փերեզակին:

Եւ այս անգութ հարկն՝ իր հոգին կը ջնջէ,
կ'ընկնէ զինքը, կը փշրէ կամեն իր վիրաւոր,
ու եւսւթեան վերջին ծիւրն իր սրբօրն՝
կը փերթնափնէ, կը փերթնափնէ:

Ու չըլլային եթէ կանգունն ու մկրատ,
փերեզակը, իր իղձերովն անբալատ,
Երազներովն իր հըրտաւ,
Այս աշխարհի յուրջ, հեռաւոր
Իմաստութեան խոհեմ՝ աչի՛ն՝
կորած, կորած էր իսպառ:

Հիմա՝ «փա՛ռ՛ քեզ» Արարչին
Որ շրնորհեց իմաստութիւնն իր երկիւղին
Այս աննշան մարդուն ջնջին,
ու՛ ո՛չ մէկը սչինչ գիտէ իր ներսէն,
Ոչ ոք ոչինչ պիտի գիտնայ իր ցուերէն,
Եւ ցաւագին պատմութիւնն իր փրճացման
Պիտի անցնի լուս, անվաւեր, աննշմար,
Եւ իր անգոր երազները րանկագին
Պիտի չիչնան զո՛հ այս ուամիլ աշխարհին
Պիլով, շունական ծաղրանքին:

Ու մինչեւ վերջն իր օրերուն սեւածիր,
Հոն, կըրպակին կծկած անկիւնն աննշմար,
փերեզակը խելօքիկ, փերեզակը մուկ ու խոնարհ,
Պիտի ծախէ կըրտաւ, կերպաւ արարածոյ,
Եւզմա, գուլար, ճէս, անկուածոյ,
Եւ այսեղէն նիւթեր ջնջին անհամար,
Իր հիբաւուրց կանգունով
Չափչրփեկով սեւ սահմաններն համբերութեան,
Եւ իր ժանգոտ մկրատով՝
Յօշոտելով իր յոյսերուն, անուրջներուն
Բողբոջները անհամար, բողբոջները անբալատ,
Այս աշխարհի իմաստութեան համար:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԱՆՁՐԱՆՈՐ *

Այդ տարի ամառը սարսափելի եղաւ. ոչ կաթիլ մը ջուր, ոչ պղտիկ հով մը. ամեն օր, ամեն ճաշին, օրուան ամեն ժամերուն երգ «մեծերը» կը հաւաքուէին ուրիշ բանի վրայ չէին խօսեր բայց եթէ երաշտութեան եւ անձրեւի հաւանականութեան վրայ:

Մենք ալ շատ մտահոգ էինք. առաւօտուն տունէն դուրս ելած միջոցնիս ուշադրութեամբ կը դիտէինք հօրկողոնին չորս կողմերը եւ եթէ խեղճ ձերմակ ամպի կտոր մը երևար երկնքին անողոք կապոյտին վրայ, կը վազէինք ուրախութեամբ լեցուն անձրեւու աւետելու . . . աւագ ունայն յոյսեր էին ասոնք. անմիջապէս ամպը կը հալէր երկնքին վրայ եւ չար արեւը իր ճառագայթները կողովէր երկրիս վրայ, անդադար, առանց գուծի:

Կէս օրէն վերջ աշնան տաք է որ քաջութիւն չունիմ դուրս ելնելու եւ կը թափառիմ տան մէջ. վայրկեան մը կը կենամ ասեղնազործութեամբ զբաղողներուն սրահին մէջ. կը նայիմ ձերմակ թել անցուած ասեղին որ կը միսրճի կարծես՝ հրաշքով պրկուած կերպասին վրայ եւ օրուն ծայրը յետոյ կը խոյանայ ներքեւէն՝ ըսպասելով նուրբ մասներուն որ դիմքը բռնեն. հոն ալ անձրեւին վրայ կը խօսին. «Այսպիսի չորութիւնով մը հաց պիտի չունենանք. ինչ դժբաղդութիւն. ինչպէ՞ս պիտի ապրինք. ժամանակները փոխուած են. այլ եւս ծերունի եւ բարի տանուէրը չկայ, աշնան հարուստ եւ բարի. հիմակ իր թեթեւօլիկ տղաքը բաւական կը ծիծաղին գիւղացիներուն վրայ. իրենց զբոսմ պէտք է եւ միշտ զբոսմ օրպէս զի երթան Մոսկուտի մէջ մըսխեն. Տիկնոջը ամբարները պարապ են. բոլոր ցօրենք Մոսկուա կ'երթայ, եւ յետոյ իրեն ալ հո՞գն է գիւղացիները, իր տղոցը պէս ոչ գիւղացիներուն վրայ կը խորհի ոչ տանը մարդոցը վրայ. նոյն իսկ իր թոռները հաշուի չեն գար. միայն իր Պետրոսը կը սիրէ, սա անառակը. միւսները չունենէն պակաս են . . .»

Եւ գլուխները կը բարձրանան, ասեղները կը կենան եւ աչքերը տաքութիւնէն յոգնած կը բողբոլառին . . . Այլ սակայն ինչ որ կըսեն ճշմարիտ է. մեծ մայրս ինծի չսիրեր բնաւ, իրեն համար միայն Պետրոսը գոյութիւն ունի, բայց ինչո՞ւ անառակ տղայ մըն է անիկա . . . պիտի ուզէի հարցնել թէ ինչո՞ւ հաց չպիտի ըլլայ առանց

(*) Անձրեւ մաս կը կազմէ դրական շարքի մը զորս Տիկին տը Հօլսթայն տաղանգաւոր հեղինակուհին հաւարած է անդերէն լեզուով հատորի մը մէջ իրի տտենէն պիտի հրատարակուի նաեւ Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը: Այդ գիրքը ուրիշ էջ մը կը թարգմանենք այսօր հայերէնի, ինքնատիպ պարզութիւն մը եւ ի կարգադրող հրապոյր մը ունի եւ հաւատարիմ պատկերներ են մտերիմ կեանքի միևնոյն աստիճանում ըլլալով նրբին հոգեբանութեամբ մը և կեանքի գերազանց հասկացողութեամբ:

անձրեւի եւ ինչո՞ւ Պետրոս անառակ եւ անկարգ է. բայց պղտիկ աղջիկ մը, շատ պառաւ, կը սահի սենեակին մէջ, իր ճերմակ մազերը խնամքով երկուքի բաժնուած եւ փակած են քունքերուն վրայ, իրփակ շրթունքներուն վրայ ժպիտ մը կայ. ասեղները վերստին կը կը շարժին, գլուխները կը հակին պրկուած կերպանքներուն վրայ եւ կարմիր դէմքերը աւելի ճերմակ կ'երեւան:

Շատ պառաւ պղտիկ աղջիկը «մեծ մայրիկին գաճաճն է»: Շատ ատենէ ի վեր եկած է, երբ ես գեռ աշխարհ չէի եկած, հեռաւոր գիւղէ մը որ մեծ մայրիկին կը պատկանէր. ոչ մէկը իր երկրէն չէր ուղած հետը ամուսնանալ. եւ մեծ մայրիկին գաճաճը եղած էր: Տանը ամենէն վերի յարկը մասնաւոր սենեակ մը ունի, յաճախ կ'երթամ հոն երբ կուզեմ ծածկուիլ, վստահ ըլլալով որ չպիտի դռնան զիս, որովհետեւ ոչ ոք կը համարձակի մինչեւ հոն ելնելու, այնքան բարձր, ձեղնայարկին մօտ է ան, բացի Բէլաժէա Միքայէլովիչէն որ երբեմն գաճաճին մօտ կուգայ թէյ առնելու:

Ամենքն ալ զինքը «գաճաճ» կը կոչեն եւ ես համոզուած եմ որ ասիկա իր անունն է, բայց գործաւորութիւնները «Աննա Իվանովնա» կ'ըսեն իրեն: Գաճաճը կը հսկէ աշխատութիւններուն վրայ եւ երբ գործաւորութիւնները կը ցրուին՝ գաճաճը կը գանգատի մեծ մայրիկին: Զինքը չեն ատել, բայց զիտեմ որ կարգ մը բաներ կան որոնց մասին պէտք չէ խօսիլ իր ներկայութեան: Օր մը որ իր սենեակին մէջ էի, իրեն պատմեցի հաճոյքով որ Ալեքսանդրը, սպասաւորը, համբուրեց Տունեան, խարտեաչ գործաւորութիւն, նրբանցքին մէջ:

Ալեքսանդրը շատ չար մարդ մըն էր որ ամենուն վրայ կը խնդար, հետեւեալքար շատ լաւ գտայ իր կողմանէ Տունեան համբուրելը որ կուտար . . . բայց ահագին խնդիր ելաւ. մեծ մայրիկը յանդիմանեց օրիորդ Ռեննոն, մայրիկը լացաւ. Տունեան երդում կ'ընէր որ ստած եմ . . . բոլոր այս բաներուն վրայ բան մը չէր հասկնար, այնպէս եղաւ որ սկսայ համոզուիլ որ Ալեքսանդրը չէր համբուրած Տունեան եւ ըսի. ամբողջ կէս օր մը զիս փակեցին դասի սրահին մէջ եւ այդ օրը երեք տող սորվեցայ տաակէ մը որուն մէջ ստախօս մը, կամուրջ մը եւ դեռ չեմ զիտեր ինչ մը կար. բայց ինչ որ ինծի ամենէն աւելի ձնոր եկաւ՝ այն էր որ «Նիւանիա»ս այնքան նեղացած էր ինծի դէմ որ անուշեղէն չբերաւ ինծի եւ իրիկունը պառկած ատենս ըսաւ. «Աստուած կը պատժէ ստախօսները»:

Գաճաճը կարկահներուն շուրջը կ'ընէ եւ կը մեկնի. իրեն կը հետեւի. իր սենեակիկը պիտի երթայ, պաշտելի տեղը. պէտք էր որ բոլոր պղտիկ աղջիկները այդպէս ապրէին:

Այդ սենեակին մէջ կար պղտիկ անկողին մը, շատ ցած, պղտիկ գոյնի գոյն մետաքսեայ եւանկիւնաձեւ կտորներով շինուած վերմակով մը, կար նաեւ պղտիկ աթոռ մը, պղտիկ սեղան մը, դարան մը, այնքան պղտիկ որ կարծես պուպրիկի մը համար շինուած ըլլար եւ

մեծ մանելիք մը, կանթեղ մը կը վառէր իջօններուն անկիւնին մէջ եւ Զատիկի հաւկիթ մը կախուած էր մօլթ կապոյտ ժապաւէնով կանթեղին տակէն։ Միակ պղտիկ պատուհանը կը բաղուէր տանիքին վրայ եւ ձեղունը այնքան ցած էր որ կրնայի անոր հասնիլ անկիւնը դրուած գզրոցի մը վրայ ելնելով . . .

Հաղիւ թէ սենեակը մտած էինք՝ գաճաճը սկսաւ մանիլ եւ ես ոտքի վրայ իր քովը կեցած կը դիտէի դեղնորակ եւ շատ նուրբ թելին կազմուիլը։ Ղեռ գործաւորութիւններուն խօսակցութեան ազդեցութեանը ներքեւ էի եւ կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս մեծ հայրիկին ժամանակը կարելի էր հաց ունենալ առանց անձրեւի։

— Ոչ ըսաւ, Գաճաճը, երբէք առանց անձրեւի հաց⁽¹⁾ չունեցուիր։ Լոնկեայն, կը մանէր անիկա, յետոյ, ինչպէ՛ս. ամեն անգամ որ լաւ տրամադրուած ըլլար, սկսաւ ինծի պատմել թէ մեծ հայրս սուրբ մարդ մըն էր, շատ հարուստ, բայց նաեւ շատ բարի իրեն ծառայողներուն համար։ Ինչպէս միշտ՝ անկէ անցաւ իր իսկ կեանքին պատմութեան, ըսաւ թէ՛ ինչպէս երջանիկ էր երբ մեծ մայրս երիտասարդ էր, այն ատենը Գաճաճը ամբողջ օրը կանցնէր նստած թաւշեայ բարձի մը վրայ, սալոնին մէջ եւ բոլոր ժամանակը տրիւնովը սիրելի եղած երգեր կ'երգէր, իր պատմութեան այդ կէտին։ Կ'սպասէի եւ խնդրեցի որ ինծի ցուցնէր իր այն ժամանակուան հոգուստները, անիկա բացաւ հրաշալի գզրոցը եւ այն շրջազգեստները որ կը կրէր երբ մեծ մայրիկս՝ Երիտասարդ էր՝ դուրս ելան։ Անոնց մէջ կար մաւնաւանդ վարդազոյն մետաքսեայ շրջազգեստ մը քիւնիւխներով եւ ձերմակ մազերու կեղծամ մը որ ինծի կը հիացնէին։ Բայց ուրիշներ ալ կային, հալուստի հագուստ մը, տառնաւոր շրջազգեստ մը . . . օ՛հ այնքան, այնքան . . . իրեն հարցուցի թէ ի՞նչու այլ եւս չէր կրեր բոլոր այս գեղեցիկ բաները։ Որովհետեւ այլ եւս պառաւ էր եւ թէ բոլոր ասոնք փոխուած էին . . . եւ իր միօրինակ ու անուշ ձայնով ղեռ երկարօրէն կը խօսէր այն ժամանակի տօներուն, մեծ անձնաւորութեանց որ այսօր մեռած էին, եւ կորսուած հարստութիւններու վրայ։ Ձիւնքը մօտիկ կ'ընէի առանց շատ հասկնալու եւ մէկ կողմանէ կը նայէի պղտիկ պատուհանէն դուրս։ Ճնշողութիւնը կը կուտէին դորշազոյն տանիքին վրայ, ծիծառակիւնները կ'անցնէին օդին մէջէն ցաւազին ճիչեր արձակելով եւ պղտիկ պառաւ աղջիկը միշտ կը խօսէր, մեքենաբար փայփայելով իր պղտիկ ձեռքովը, հին մետաքսեայ պղտիկ կիսազգեստները որ մարած եւ հնամենի չշուկ մը ունէին։

Ինչպէ՛ս պիտի ուզէի ապրիլ Գաճաճին պէս, իրեն պէս ունենալ պղտիկ սենեակ մը, յախճապակեայ հաւկիթ մը եւ վարդազոյն մետաքսեայ շրջազգեստ մը, իմ մտածումս յայտնեցի բարձր ձայնով։

(1) Ռուսերէնի մէջ հաց բառը կը գործածուի նաեւ ցորենի խմստով։

— Բեզի պէս ըլլալ կուզէի, Գաճաճ:

— Ատիկա մի՛ ըսէք օրիորդ, ես խեղանդամ արարած մըն եմ եւ զուք օրիորդ մը պիտի ըլլաք:

— Բայց կ'ըսես որ ամենքն ալ քեզի կը նայէին, թէ զեղեցիկ էիր. կուզէի վարդազոյն մետաքսեայ չըջագգեստ մը ունենալ եւ զեղեցիկ ըլլալ:

Դուք ալ գեղեցիկ պիտի ըլլաք եւ սիրուն չըջագգեստներ պիտի ունենաք երբ ամուսնանաք գեղեցիկ երեսասարդի մը հետ:

Ահա ասիկ բան մը որուն բնու մտածած չեմ. ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, ամուսնանալը: Յաճախ կը լսեմ որ «մեծեր» կ'ըսեն, «այս ինչը կ'ամուսնանայ»:

— Է դուն, Գաճաճ, ամուսնացա՞ծ ես:

Ոչ Մեծ մայրդ կուզէր զիս ամուսնացնել ուրիշ գաճաճի մը հետ, որ ուրիշ մեծ տանուաէրի մը կը պատկանէր, բայց մեծ հայրդ, իր իմաստութեամբ, թոյլ չը տուաւ. կ'ըսէր որ պէտք չէ խաղալ մարդկային արարածներու հետ . . .

Հետզհետէ «ամուսնանալ»ը մութ կը դառնար ինծի, բայց չեմ գիտեր ինչպէս կամ ի՞նչ մտածումի ու զգացումի թելադրութեամբ, հասկցայ որ ամուսնութեան ինքրոյն մէջ, խորհրդաւոր բան մը կար եւ աւելի անխորժ խորհուրդ մը. ինչպէս երազի մը մէջ, երբ իրերը անկենքը մէկ կը ներկայանան, մեծերու հազար ու մէկ խօսքերը, ամուսնութեանց առթիւ ըսուած ծիծաղող խօսքեր, լեցուն անհասկնալի երկրորդութիւններով՝ կը խուժէին մտքիս մէջ եւ ըսի.

— Ես ալ չեմ ուզեր ամուսնանալ:

Տխուր էի. Գաճաճը վերսկսաւ մանել. տաքութիւնը անտանելի կը դառնար. ճնճողութիւնները այլ եւս տանիքին վրայ չէին, ծիծեռնակները կը թռչկոտէին օդին մէջ հետզհետէ աւելի ջղային արագութեամբ. անօրինակ լուսթիւն մը կը ծանրանար ամէն բանի վրայ. սքաղաղ մը երգեց. մանելիքը կը մըմար, ճանճերը, կատղածի պէս, կ'դարձդարձէին եւ կուգային շրթունքներուս վրայ կը կենային, պզտիկ կիներ մեքենական մեծ պուպիկի մը երեւոյթը ունէր, այնքան իր խոշորմած դէմքը անշարժ էր, իր ստոած ժպիտովը գոց շրթունքներուն վրայ . . .

Բոլոր ասոնք տեսած էի արդէն, ճիշտ ու ճիշտ, բոլոր ասոնք, մեծ մեքենական պուպիկը, մանելիքը որ կը դառնար, կը դառնար, եւ հին մետաքսեայ հագուստները, «օտա» հագուստներ, տարածուած բաց գգրոցի մը ելքերքին վրայ, թեւերը կախ աօդին անդին, վարդազոյն կիսազգեստը տափակցած եւ քիւնիֆները որ երկու ծիծաղելի ուռեցիքներ կը կազմէին . . . Եւ սարսափ մը ինծի գրաւեց, ծանր եւ ճնշող սարսափ մը, դժուարաւ կը շնչէի. ինծի թուեցաւ որ անօրինակ շողիւն մը բոպէ մը աւելցաւ օրուան լոյսին վրայ, Յանկարծ ամպի խուլ դոռիւն մը լսելի եղաւ հեռուէն:

— Սուրբ, սուրբ, սուրբ է Տէր Սապաօթը՝ . . . երկինք եւ երկիր
լեցուն են քու. փառքովդ, ըսաւ Գաճաճը եւ խաչակնքեց. — Շուտ
իջնանք վար, ահա ասիկ փոթորիկը. անձրեւ պիտի գայ:

* * *

Տունը լեցուն էր անօրինակ աղմուկով եւ շարժումով. Սապա-
սաւորները կը վազէին պատուհանները գոցելով, սքօռները իջեցը-
նելով եւ փեղկերուն գոցուելուն աղմուկը կը լսուէր որ դուրսէն
կը հրէին. Արթնա լ'Ասրիք պզտիկ մօմ մը ձեռքը իջօններու առաջ-
քի կանթեղները կը վառէր բոլոր սենեակներուն մէջ. ես քայլ առ
քայլ գաճաճին կը հետեւէի. անիկա ուղղուեցաւ դէպի մուտքի
դուռը, բայց օրիորդ Ռընօ ինծի կը գիտէր եւ արգիլեց զիս դուրս
եկնելու. մեծ մայրիկը հրաման ըրած էր որ պզտիկ աղաքը դուրս
չեկնեն. լա՛ւ. բայց տունը ուրիշ ելք ալ ունէր. մուտքի սրահին
պատուհանները սքօռ չունէին եւ ես զացի պատուհանին փակայ
տեսնելու համար թէ դուրսը ինչ կ'անցնէր:

Բակը ողողուած էր արեւով եւ գիւղացիներու եւ ծառաներու
խումբ մը կեցած էր մէջտեղը. երկինքին նայելով բուն շարժում-
ներ ընելով եւ ջերմապէս վիճարանելով. երբ գաճաճը երեւցաւ ա-
մենքն ալ դէպի անոր ուղղուեցան:

— Գաճաճը կը հասկնայ կ'ըսէր քովս պզտիկ սպասաւ որ մը, տ-
նիկա միշտ գիտէ որ փոթորիկը կարկուտ պիտի բերէ՞ թէ պարզա-
պէս անձրեւ:

Պէտք է որ անպատճառ դուրս ելնելու միջոցը գտնամ:

Պօրաքոյրս խելայեղ կ'անցնի սրահէն եւ օրիորդ Ռընօն ահա-
նալով կ'ըսէ.

— Դափնիի ողիի կաթիլներ ունի՞ք. մայրս պիտի նուաղի . . .
միշտ կը վախնայ փոթորիկէն:

Օրիորդ Ռընօն վեր կ'ելնէ. սպասուհիները կը վազեն ամեն
ուղղութեան . . . կարմրորակ շողիւն մը կ'անցնի օդին մէջէն. Ա-
մէնքը կը կենան, կը խաչակնքեն եւ ամէն կողմէ կը լսուի որ կը
մրմնջեն. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ է Տէր Սապաօթը՝ . . . »

Պզտիկ սպասաւորը եւ ես միեւնոյն ատեն կը խաչակնքենք ը-
սելով. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ . . . »

Պէտք է որ անպատճառ դուրս ելնելու միջոցը գտնամ:

Պատշգամը, ահաւասիկ ճամբաս, սրահը կ'անցնիմ, անկէ հիւրա-
սենեակը. նոս մթութիւնը գրեթէ կատարեալ է. միայն կանթեղնե-
րը տարտամ եւ անուշ լոյս մը կը սփռեն. Հծծիւններ կը լսեմ որ
կարծես հեռուէն կուղան . . . պատշգամին դուռը կ'զպուտմ է. փեղ-
կերը գոց են. Ահաւասիկ խուլ գոռին մը, բայց սպառնական. տա-
սը անգամէն աւելի կը մրմնջիմ. «սուրբ, սուրբ, սուրբ . . . » որով-
հետեւ ճշմարտապէս սարսափած եմ. ահուի վառնդ մը կու գայ

հոնկէ, դու րսէն եւ ինծի կը թուի որ ճիշդ վտանգը կ'սպառնայ այս տունին . . . պէտք է միթէն եւ սպառնալիքի տակ եղող տունէն փախչել, բայց հետաքրքրութիւն մը զիս կը տանջէ: պէտք է տեսնեմ վտանգը եւ մահուան չափ կը վախնամ զայն տեսնելու:

Վազեկով կը վերադառնամ ոչ ոք. դուրս կը նետուիմ հապճեպով եւ կը խառնուիմ գեղադպիներու խումբի մը որ երկինքը կը դիտեն:

Արեւը գեռ կը փայլի անողոքաբար. ողջկայ. ոչ մէկ ձայն թրուշուրի, միայն արագ ճիչերը ծիծեռնակներուն որ հողին քսուելով կ'անցնին թեւերնին բացուած: Բոլոր նայուածքները սեւեռած են պողպատի գորշութեամբ զանգուածի մը վրայ որ երկինքին կէսը կը զրաւէ. անիկա կը յառաջանայ դէպի արեւը, կը ծածկէ բոլոր ճերմակ եւ կլոր ամպի կտորները որ կը ջանան փախչել մթութենէն որ հաւանականաբար սարսափելի ըլլալու է այդ երկաթեայ վարագոյրին ետեւը:

Շատ լաւ գիտէի որ ամպի գոռումը այն աղմուկն է որ եղիւ մարգարէին կառքը կը հանէ երբ ամպերուն վրայ կը պտտի: Կը հասկնայի նաեւ որ այն կայծերը որ կը ցայտեն իր ճիւղերուն սմբակներուն ներքեւէն, կայծակները, կ'սպաննեն չարերը, բայց չէի կըրնար երեւակայել որ սուրբ մը այրէր ծառերը, տունները, բարի մարդիկ եւ անվառ կենդանիներ՝ ինչպէս կովերը եւ ձիերը: Վտանգի այդ պահուն ամէն բան հասկցայ: Սուրբ եղիւ անձրեւ. բերելու համար՝ որ ցորենը կը բուսցնէ, պէտք է կոտի Արեւին դէմ որ երաշտութեամբ մարդիկը հացէն կը զրկէ: Արեւին յաղթելու համար է որ Սուրբ եղիւ զրախտէն դուրս կ'երնէ, կը պտտի երկինքին մէջ: Կայծակները իր նետներն են. արեւը մարելու եւ անձրեւ բերելու համար է որ զանոնք կ'արձակէ, այո՛, ապահովաբար այս այսպէս է:

Կարկուտ պիտի գայ, ըստ կառապան Թարասը, կորսուած ենք:

Ամէնք կը լռեն եւ կը նայեն Գաճաճին որ աչքերը բարձրացուցած երկաթեայ զանգուածին՝ լուս էր ինչն ալ:

Յանկարծ հովի հարուած մը կարծես հեռուէն վազելով բարձրացուց փոշիի մշուշ մը եւ վտարեց անոյին ճերմակ ամպերը երկնքին վրայ խոյապան դէպի արեւը, զայն ծածկեցին կարծես պաշտպանելու համար սեւ զանգուածէն որ արդէն կը սահէր մեր գլուխներուն վերեւ: Զիկ-զակ կայծակներ գայն կ'ախօսէին:

— Ո՛չ, ըսաւ Գաճաճը, կարկուտ չպիտի գայ:

Ներկայները զուխնին կը շարժէին անհաւատ բայց ապահովուած . . . Ուրիշ զանգուած մը գորշ կարմրորակ երեւցաւ հակառակ կողմէն տունին ետեւէն: Պզտիկ ճերմակ ամպերը որ Արեւը կը պաշտպանէին՝ ծածկուեցան: Ահագին ջուրի կաթիլներ ծանր եւ ցան-

ցառ սկսան իյնալ: Կայծակ մը գրեթէ ընկերացած ամպի խլացուցիչ գոռումի մը՝ աշխարհ լուսաւորեց կարմիր բոցով մը եւ անձրեւը սկսաւ տեղալ կարծես հեղիով յանկարծ բացուած ջրամբարէ մը:

— Սուրբ, սուրբ, սուրբ կը մրմնջէին փախչելով ամէն ուղղութեան:

Շատ զարմացած եւ բաւական թրջուած ես ալ տուն մտայ վազելով: Գաճաճին կը հետեւէի, կը կտրժէի որ պիտի կրնայի դարձեալ իր սենեակը երթալ եւ շատ մը բաներ հարցնել: Բայց լ'Ասքիք կանչեց Գաճաճը մեծ մայրիկին, քով որ կ'ուզէր գիտնալ թէ կարկուտ պիտի գա՞ր: Մեր սենեակը գացի ուր Բէլաժիա Միքաէլովնա կը հսկէր երկու եղբայրներուս վրայ: Պետրոս մեծ մայրիկին քովն էր որովհետեւ առանց իր ներկայութեան մեծ մայրիկը աւելի կը վախնար Բէլաժիա Միքաէլովնա այս բաները կ'ըսէր ինծի՝ դժգոհ շեշտով մը եւ աւելցուց՝ կարծես ինքնիրեն խօսելով.

«Աւելի լաւ կ'ընէ եթէ Աստուծոյ բարկութենէն վախնայ»:

Հասկցայ որ ինծի հետ այն գաղափարները ունէր փոթորիկին նկատմամբ եւ իրեն պատմեցի իմ գիւտս Եղիան եւ Արեւին կողմին վրայ, բայց անիկա ինծի մօտիկ կ'ընէր առանց լսելու. այն ատեն հասկցայ որ զլսուին մէջ ծանր բաներ կային ինծի պէս եւ պատուհանին մօտիկցայ:

Հիմալ՝ ամբողջ աշխարհը ջուրի մէջ թաթխուած էր որ կը տեղար, կը տեղար, ամեն բան ծածկելով: հազիւ թէ ամենէ մօտաւոր ծառերուն գագաթները կը նշմարուէին որ կը հակէին հովին առկ, բայց երկինք զսպրացած միշտ լոյսեր կ'արձակէր, երեք, չորս միանգամայն եւ իր կառքը կը թաւալէր երկնքին վրայ մէկ կողմէն մը:

Անձրեւը տեղաց բոլոր օրը եւ երեկոյին: Մեզի պատկեցուցին, բայց գիշերուան մէջ յաճախ արթնցայ. ամպը կը գոռար միշտ եւ սենեակին մէջ կը խօսէին Բէլաժիա Միքաէլովնա կը խօսէր Գաճաճին եւ Տօնիան հետ որոնք ապաստանած էին մեր սենեակը:

— Սուրբ, սուրբ, սուրբ կը մրմնջէին երեք կիներ եւ կը խաչակնքէին:

— Ինչո՞ւ այսքան պայծառ է, Նիսանիա՛:

— Փայլակներուն պատճառաւ, պատասխանեց Բէլաժիա Միքաէլովնա, քնացի՛ր:

— Ճնճղու կներու (1) գիշեր մըն է, ըսաւ Տօնիա ցած ձայնով եւ սարսափած:

Ինչպէ՞ս ճնճղու կներու գիշեր, երբ Սուրբ Եղիա կը պայքարէ: Ա՛հ որովհետեւ բոլոր ճնճղու կները կառապան են, պատասխանեցի ինքզինքին . . . Այո՛, այսպէս է . . . եւ վերստին քնացայ:

Թարգ. Ֆրանս. Զ. Ե.

Ա. ՏԷ ՀՈՒՍԵՍԵՆ.

(1) Ճնճղու կներու գիշեր կոչեն մեր գաւառին մէջ այն գիշերը ուր կայծակները հեռուէն կողան եւ այնքան յանապահ են որ իրենց շողիւնը գրեթէ շարունակական է:

ՍԻՆԷՄԱԹՕԿՐԱՖԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՏԻԿԻՆԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ Է

Այդ առտու սովորականէն կանուխ կարթննայ:

Հայելին գիմացը կանցնի, մազերը կը սանտրէ, եւ քօրսէին կապերը դեռ չի կապած կը մօտենայ անկողնին ուր ամբողջը տակաւին կը քնանայ:

— Գիրգոր, Գիրգոր:

Խելագարի պէս աչքերը կը բանայ եւ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ կայ:

— Վրադ ստակ ունի՞ս:

— Ի՞նչ պիտի ընես:

— Ֆրանկաց թաղը պիտի երթամ, խել մը բաներ ունիմ առնելիք այսօր:

— Նայէ՛, Ժիլէիս մէջ ինչ՝ կայ նէ առ, մինակ չորանոց մը ձգէ թրամվէյին համար:

Եւ կիյնայ Ժիլէին վրայ, ինչպէս կիյնան մարախները ցորենի հասկերուն վրայ:

Վարի գրպանը, վերինը, քովինը, ամենքն ալ կը խառնէ եւ կը գտնէ հրեք լուիճ, կէս ոսկի, չորս մէճիտ եւ ակ մը ութնոց:

Հայելին առջեւը կը չնէ ամենքն ալ:

Տուփի մը մէջէն գլխարկը կը հանէ, քրքրտուած զոյգ մը ձեռնոց ունի՝ անոնք կը փնտռէ, եւ հանդերձարանը բանալով կը վարանի հոն կախուած երեք չորս շրջազգեստներուն առջեւ:

Որոշումը կէս աղտոտած, ճերմակ բիքէ շրջազգեստին կուտայ:

Դեռ ամբողջապէս չի հագուած կիջնէ վար:

Խոհանոցը կը մտնէ եւ սպասուհիին կը պատուիրէ որ միսը բերելու ըլլան նէ ուշադրութիւն ընէ եւ եթէ չատ ոսկոր կայ, ետ դարձնէ. բանջարեղէն առնելու համար տաճներկու մէթալիկ կուտայ եւ կը լանձնարարէ որ խաշլամայիկն ֆեֆը չի փախցնէ:

Կէս օրուան համար թիթե՝ բաներ կ'ապապրէ՝ Ապուր, եւ խաշուած միս կը բաւէ:

Կիմացնէ որ ինքը գուրս պիտի ելլայ եւ խստիւ կը պատուիրէ Մարիային որ անկողինները շտկէ, գետիկները աւլէ, դստն ունակները փայլեցնէ, բակը լուայ, դանակները չփէ եւ լաւ մը թօթուէ, խոզանակէ իրիկուան հագած շրջազգեստը որ վերը, նայաքր, սանդուղին բարակալը խնկերուն վրայ նետած է:

Խոհանոցին չորս կողմը կը նայի, մէկ երկու դարակ կը բանայ, կը զոցէ եւ վեր չելած անգամ մը եւս կը պատուիրէ:

— Մարիա, խաշլամայիկն ֆեֆը չի փախցնես:

Դեռ արդուզարկը չի լմնացած արգէն կէս մը քրտնած է:

Զոյգ մը նոր պօթն ունի, կը մեղքնայ եւ դեռմաշ սքարքիններ կանցնէ սաքը:

Արծաթահիւս խոշոր թեւէ կախուելիք ռեթիֆիւշ մը ունի, կը հանէ դուրս, եւ մէջը կը գնէ թաշկինակ մը, դրամապանակը, անցեալ օր Սպարթալըններէն առած խուսաշի քանի մի նմոյշներ, պալտիկ կուռտ ծրար մը որուն մէջ բուտրա կայ, կարծեմ:

Վռալեթը դրած միջոցին, սիրաւ կը նեղանայ, հոս կը դարձնէ, հոն կը դարձնէ, տեղը չի գտնար, նորէն կը հանէ, կրկին կը գնէ, այս կողմը կը քաշէ, ան կողմը կը դարձնէ, ետեւէն կը քաշէ վար, գնդասեղ մը կը տեղաւորէ, նորէն չըլլար: Կրճ— կը ըսցազան— չէ ինքնիրենը, կը կարմրի, կը քրտնի, կը տաքնայ, պտուռահանը կը բանայ, հագուելու վրայ եղող էրկանը անախորժ բաներ կըսէ, նորէն կը դառնայ հայելին առջեւ եւ վերջապէս կը կարծէ թէ վռալեթը տեղն է:

Դուրս չելած կաննէ հովանոցը, բոլոր գլորոցները կը կղպէ, բանալիները կը նետէ ռեթիֆիւշին մէջ, ժամացոյցը մուցած է, նորէն կը բանայ հայելադարանը, կաննէ, կը կախէ վզէն, նորէն կը գոցէ եւ այս միջոցին կզգայ թէ քրտինքի մէջ կը լողայ կոր:

Սանդուխներէն իջած միջոցին, չրջազգեստին փէշը դամի մը կը հանդիպի, քիչ մը եւս՝ պիտի իյնար: Հոգեբուի ուզ մը կարծակէ եւ մինչեւ փէշը ազատելը գլխարկը կը ծար գլխուն վրայ:

Կիչնէ վար, բակին մէջտեղը դրուած սեղանին վրայ կը գնէ ձեռքի ունեցածները: Խոշոր հայելի մը կայ բակին ճակատը, առջեւը կանցնի, գլխարկը կը շակէ, մազերուն յարզարող հարուած մը կուտայ, երկու քայլ ետ կը քաշուի, հայելին մէջ մէկ մը աջ կողմը կը նայի, մէկ մը ձախը, վաւալէթը վեր կառնէ, ունքերը մատերովը կը շտկէ, քիչ մը չրթները կը ծծէ, ակոսներուն կը նայի, վռալեթը կը քաշէ վար, եւ սեղանին վրայի դրածները ժողոված միջոցին կը պոռայ:

Մտրիա, ես կերթամ կոր, միսը աղէկ չըլլայ նէ ետ դրկէ:

Ալ փողոցն է: Դուրսի գովութիւնը ակտորելի համբոյրներ կը գնէ իւր հրատապ այտերուն վրայ:

Քիչ մը կեանք կաննէ եւ փէշերը ժողովելով կսկսի քալել արագ արագ:

Աւելի վեր պիտի քաշէր փէշերը, եթէ նոր կօշիկները հագած ըլլար:

Երեսուֆի ֆէրիանէին մէջ առաջին անգամ կը հանդիպի Իփլիք-ճեաններուն եւ կը հարցնէ թէ ե՞րբ մեծ խանութը պիտի տեղափոխուին: Վիթրինին մէջ կախուած կերպաններուն կը նայի եւ անոնց գինը կը հարցնէ, կը տեղականայ թէ Խիլ s'էֆու գուլպաներուն զոյգը քանի՞ կուտան կոր, ասդին անդին դրուած ապրանք-

ները կը շօշափէ, կը ծռի, կը դիտէ եւ դուրս չելած կը հարցնէ. թէ
ֆապօթ ունի՞ն:

— Շուկայի խանութը ունինք, կը պատասխանեն, եթէ կուզէք
բերել տանք:

— Չէ, ես կերթամ:

Քոլի Բալիեէրին ապակեղարանին առջեւ կը կենայ վարկեան
մը, ցուցադրուած կօշիկներուն կը նայի եւ ապա Եուսուֆի ֆէր-
խանէին դռնէն կելլայ դուրս:

Պօն Մարշէն՝ գոյներնին նետած ժառըթիէններու liquidation
ունի:

Մանա՞մ, չի մանա՞մ կը մտածէ, կը վարունի, ես դառնալուս
կը հանդիպիմ— կըսէ մտովին եւ կը շարունակէ ճամբան:

Շիտակ Բսէնօրուլօին կերթայ:

Չորս կողմը չի նայած ուղղակի կը դիմէ, վարը, ետեւի կողմը՝
կերպաներու բաժինը:

Պաշտօնեաները կը բարեւեն զինքը, ի՞նչ ուզելը կը հարցնեն եւ
աթոռ մը կը հրամցնեն իրեն:

Աթոռն վրայ կիյնայ, շունչ մը կառնէ, թաշկինակովը կը սրբէ
երեսը եւ վերէն վար կը նայի բոլոր rayonներուն:

Քսան քօփ կերպաս իջեցնել կուտայ եւ դժուարաւ կը հաւնի
մէկ հատին:

Լոյսին առջեւ կերթայ, կը դարձնէ տակն ու վրան, կը ճմրթկէ
քիչ մը, նորէն կը նայի, չի հաւնիլ կը ձեւացնէ, աչքերը ուրիշ քօ-
փերու վրայ կը պտըտցնէ, պատին վրայ պանեօյի քօթիւմներ
կախուած են՝ անոնց գինը կը հարցնէ, եւ նորէն իր ընտրած կերպա-
սին կը վերադառնայ, լայնքը կը չափէ, քանի արջըն պէտք է առ-
նէ, վեր վար հաշիւ մը կընէ, քիչ մը կը մտածէ, ասդին անդին կը
նայի, արդեօք այդ միջոցին բարեկամուհի մը չի կա՞յ որ խօրհուրդ
հարցնէ, որոշում չի կրնար տալ, պաշտօնեան հազար կտոր կըլլայ
որ ապրանքը քչէ, ներսէն կը հայհոյէ. Տիկինը հոն տեղուանքը չըլ-
լար, հովանոցը կառնէ եւ կը խնդրէ որ իբրեւ նմոյշ կտոր մը տան
իրեն որ դերձակուհիին հարցնէ:

— Վաղը նորէն պիտի գամ, կաւելցնէ իբրեւ վերջին պատասխան:

Դուրս չելած ասդին անդին կը սլքտայ, մտղի սանտրեբուս կը
նայի ապակիներուն տակէն, նոր եկած դօտիներ կան, անոնց գինը
կը հարցնէ, ֆաշ-ֆօրսէներ ցուցադրուած են, հեռուէն կը հիանայ
անոնց վրայ, նրբանիւթ շանթիյի տանթէլներ կան սեղանի մը վը-
րայ, ընչաքաղց ակնարկ մը կը նետէ անոնց շուրջը, մանրֆէնի մը
վրայ ցուցադրուած հիանալի քեղրիկ մը կայ մաշիկեւ, երիֆերին
կը նայի, 14 մեծի՛ս, գլուխը կօրօրէի անոր քովը կիցող պաշտօնեա-
նին կը ժպտի եւ կէս ժամէ աւելի ժամանակ կորսնցնելէ ետքը
կեւէլէ դուրս:

Փողոցը կարասի ծախող մը՝ փայտէ վիշապի մը ճիրաններով շրջանակուած հայելի մը ցուցադրած է խանութին առջեւ։ Գաղտազողի ակնարկ մը կը նետէ անոր մէջ եւ կամացուկ մը կը շակէ փողկապը որ տեղէն խախտած է։

Հաճի-Սթամ փողոցը կը բնակի իր դերձակուհին, միջոց մըն ալ անկէ կանցնի։ Բարեկամուհիներու կը հանդիպի հոն, որոնք նորա-ձեւութեան պատկերազարդ թերթեր թղթատելու վրայ են։

Խօսակցութեան կը բռնուի անոնց հետ։ Քիչ մը բամբասանք կընեն, նորութիւններու վրայ կը ճառեն, Տիկին Ք. . . ի՞նչ Տիկին Շմիթի քով չինած շամբանեայի գոյն ցլիennուէ նոր չըջազգեստին վրայ կարծիք կը փոխանակեն։

— Շիտակը, ես ԶՁ ոսկի չեմ տար, ինչ կուզէ թող ըլլայ, կըսէ կնկան մէկը որու ի պատաստան մեր տիկինը վրայ կը բերէ։

— Դուռն ալ Ք. . . ին կնիկը ըլլաւ նէ՛, գուն ալ կուտաս։

Իրարմէ չի բաժնուած, գրպանին գտնուած բոլոր մօստրայի կտորները իրարու ցոյց կուտան, կարծիք կը փոխանակեն, եւ երկուայն մնաք բարոյներէ ետքը կը զատուին իրարմէ։

Դերձակուհին կը մօտենայ իր յաճախորդին, այս վերջինը Քսէ-նօրուլօյէն առած կերպասի կտորը կը ներկայացնէ, կը խօսին, կը հաշուեն, կը չափեն, եւ վերջնական բանի մը չի յանգած, իրարու ձեռք կը սեղմեն, եւ տանտիրուհին կ'առաջնորդէ զինքը մինչեւ փողոցին դուռը։

Դուռն չեւած ետին կը դառնայ եւ բակին մէջ կայնող պզտիկ աղջիկէ մը, որուն կուրծքին վրայ դնդաւանդներու *regiment* մը գետեղուած է եւ որուն ձեռքերուն մէջ կը տատանի քրօլայի համար վար իջեցուցուած քօրսաժ մը, իշխեթին վրան, կը խնդրէ որ դաւաթ մը ջուր տայ իրեն, եթէ պաղ ջուր ունին։

Ժամը տասնըմէկին նորէն կ'իջնէ։ Ֆրանկաց թաղը, Քօնքուարը կը հանդիպի, պաշտօնեայի մը բաներ մը կը հարցնէ, բարեւներ կը դրկէ ընտանիքին, եւ բան մը չառած՝ կ'ելլայ դուռը։

Այս—Ֆօթինիի բաստմէն անցնելով կերթայ չուկայ։

Նախ Սիվրիսարեանին կը հանդիպի, հոնտեղէն ալ կտորներ կ'առնէ եւ կ'երթայ Սպարթալըներուն։

Քանաբէին երեսը փոխելու զիտաւորութիւն ունի եւ *ֆրըքօնի* նմոյշներ կ'ուզէ։

— Նոր կերպաներ չունի՞ք, կը հարցնէ։

— Մաքան են, կը փութան պատասխանել իրեն։

Էրկանը համար ֆանէլաներ եւ գուլպաներ կը հարցնէ։ Պաշտօնեան սանդուղը կը դնէ եւ քանոնհինգ քաֆէթ ապրանք կ'իջեցնէ, հատիկ հատիկ կը բանայ, ապրանքները իրարու վրայ կը դիզուին, ամենուն ալ զատ զատ կը նայի, գիները կը հարցնէ եւ վերջ ի վերջոյ։

— Թող ինքը գայ նայի, կ'ըսէ եւ մնաք քաւով մը կոխելով

կ'իլլայ գուրս:

Շիշեճիներէն կ'անցնի. ջուրի գունաւոր փառաճներ դուրսը դըրուած են, կը մօտենայ, կը դիտէ, անոնց մէջէն կ'ապօյտ մը կ'ընտրէ եւ դռան առջեւ կեցող մօնչուն դառնալով:

— Քաշօ քե'սի, քօ'սօ եհի ափքօ:

— Էֆսի օխքարափեա մասաւ:

— Ափրիօ ինե:

Ամանը կը դնէ վար եւ կ'առնէ կը քալէ:

Մինչեւ Սօլարիին գալը երեք չորս պզտիկ խանութներու մէջ կը մօտնայ, փողոցին մէջ քանի մը հողի բարեւը կ'առնէ, կը ֆրշայ, քրտինքի կաթիլներ ականջին հաին կը փայլին, փէշերը վեր վերցնելէ թեւերը յոգնած են դժուարաւ չունչ կ'առնէ եւ վառվէրին ներկը ստուերներ կը դնէ քունքերու վրայ:

Մեկնող քրեկին հասնելու փութկոտութիւնը ունեցողներու պէս, կը շտապէ քայլերը եւ կէս օրին տասը մնացած կը մօնէ Սօլարիէն ներս:

Քառորդ մըն ալ հոն չաղակրատելէ, ապրանքները աչքէ անցնելէ, *chromonներու առջեւ տատանելէ, terre cuite շինուած նարօլիթէն կիներու կիսարձաններու վրայ հիանալէ ետքը կը նեաուի գուրս եւ միջոց մըն ալ փափաղեաններու հանդիպելէն ետքը՝ ինքզինքը կը գտնէ քարափին վրայ: Անցնող թրանվային — ֆեռմա — կը պոռայ եւ կը ցատկէ վրան:*

Ճիշտ կէսին տուն կը հասնի. Դռան վանգակը բլրցնելու աստիճան կը բաշէ եւ ներս մտնելուն պէս դռան ետին դրուած պաշաւն սառալին վրայ կը փռուի յոգնած դադրած, չնչասպառ:

* *

Ամբողջ կէս օր մը գոհած է, ինչ առնելու համար, զիտաք:

Փափաղեաններէն չորս մէթալիկնոց թուղթէ հողմաճար մը:

Եւ հանուած միջոցին ալ կը նշմարէ թէ ձեռնոցին րեֆը կորսնցուցած է ճամբան:

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

[ՄԵՐ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԹՂՅԱԿՑԷՆ]

Կ. Պոլիս, 17 Յուլիս 1906

Դպրոցական քննութիւնները ամէն տեղ աւարտեցան եւ շատ ուսուցիչներ խմբագրատունէ խմբագրատուն պատելով, սա կամ նա ճիւղին մէջ իրենց աշակերտներուն յաջողու-

ՇԱԿԱՍՈՒԹԻՆՆԵՐ թիւնները փառաբանել տուին խմբագրներուն: Դպրոցի մը աշակերտներուն օրինակի համար թուրքերէնի Հայերէնի կամ Գրաններէնի մէջ ունեցած կարողութ-

Թեւեւ քննիչներու կողմէ գովեստի արժանացած ըլլալը կարգաւով լրագիրներու մէջ, խմբագրական եւ ուսուցչական բարձրեւն անտեղեակ մէկը կը փորձուի հարցնել թէ արդեօք այդ աշակերտները ուրիշ ճիւղերու մէջ տկա՞ր էին եւ տա՞ր համար էր որ այդ քննութիւններուն խօսքը անգամ չէր եղած: Այս մասին՝ երկրորդական վարժարանի մը աշակերտներէն ոմանց հետ տեսակցութիւն մը ունենալով, ցաւ ի սրտա զիտեցինք այն յոսի ապատրուծիւնը զոր ուսուցիչներէ եւ խմբագիրներէ ոմանց բնթաղքը առաջ կը բերէ մասաւոր մտքերու վրայ. « — Բայց հաւատացէ՛ք որ, կ'ըսէր այդ աշակերտներէն մէկը, ժնէք սա կամ նա ճիւղին մէջ աւելի փայլուն յաջողութիւն մը ունեցանք եւ քննիչները շատ գոհ մնացին ու շատ գովեցին մեզ, եւ այդ քննութեանց վրայ առջ մը իսկ չգրեցին լրագիրները, մինչ ուրիշ ճիւղերու համար տարապայման գովեստներ շտայլեցին: Արդեօք դո՞ք կրնա՞ք այս իրողութիւնը մեկնել եւ քաջատրեւ: Եթէ լրագրիչները կը փափաքին պատիւ քննել մեզ, մենք չենք ուզեր այդ պատիւը, որովհետեւ մեր համեստ ունարժանաւոր ուսուցիչներուն անիրաւած կ'ըլլան, անոնց դատախօսած ճիւղերուն յիշատակութիւնը զանց ընելով»:

Ոչնչեւ անգամ, որոնք կը կարծեն թէ լրագիրները պատիւ մը ընել կ'ուզեն իրենց եւ չեն գիտեր թէ վարժարանի մը քննութեանց յիշատակութիւնը յաճախ ի՞նչ պարագաներու տակ եւ ի՞նչ գիմուսներով ու բարեխօսութիւններով կ'ըլլայ:

Քննութիւններէն ետք, դպրոցական հանգէտներու երկարածիզ շարքը ծայր տուաւ. — միշտ նոյն կատակերգութիւնը, ալսինքն ուսուցիչներու կողմէ պատարաստուած եւ աշակերտներուն կողմէ իտեւ ինքնադիր գրութիւն կտրագոյնած ճառեր ու ճամբարաւորանին ուսումնական փայլուն վիճակը կը նկարագրուի անվրէպ եւ Ուսումն. Խորհրդոյ անդամները, որոնք շատ անգամ ներկայ կ'ըլլան այս հանգէտներուն, կը շնորհաւորեն անորէնք իր յաջողութիւններուն համար, առանց մտածելու այն հակասութեան վրայ որու մէջ կ'իյնան, մէկ կողմէ կրթական կանոնադրին չհաւնելով եւ միւս կողմէ դպրոցներուն ուսումնական վիճակը փառաբանելով: Դժբաղդաբար անոնցմէ ո՛չ ոք անկեղծութիւնը կ'ունենայ դիտողութիւն մը, քննադատութիւն մը բնելու: Անպայման հաւանութիւնը մեր Ուսումն. Խորհրդոյ անաքինութիւններէն մէկը ըլլալ կը թուի:

Այս տարուան կրթական հանգէտներուն մէջ ամէնէն ուշադրաւր եղաւ Առաքաղարի Հայուհեաց վարժարանինը, որուն մէկ երեկոյթին մէջ զարգացեալ կարծուած պատուելի մը իր անձկամտութեան եւ կրօնական աններողութեան տխուր ապացոյցք տուաւ: Հայ եկեղեցականները ծաղրելով, Ո՛չ նուազ անձկամիտ ու ողորմելի թողութակից մ'ալ Աւետարանի մէջ պաշտպանեց բողոքական պատուելիին հեղինակները, որ ձգենք կրօնաւորի, նոյն իսկ քարեկիրթ մարդու անվախել եւ քաղաքավարութեան ու կենցաղագիտութեան գէժ աններելի մեղանշում մը ըլլալէ չի զազրիր բնաւ: Վերջերս, բողոքականի մը լուղարկաւորութեան ատեն Հայ եկեղեցականի մը բնթագքը ամենայն անկեղծութեամբ եւ խստութեամբ քննադատուեցաւ: Հայ թերթի մը կողմէ եւ յորդոր եղաւ զգուշանալ օտար դաւանութեան պատկանողներու զգաղութները դառնացնել, Դժբաղդաբար նոյն անկեղծութեան հետքն իսկ չի տեսնուիր բողոքական

թերթի մը մէջ ուր Քրիստոսի խօսքերը կը քարոզուին, բայց անոր պատուիրանները չեն պահուիր: Առջնից բողոքական պատուելի մը ըլլալով, գիտենք որ Քրիստոս գառապարտեց այն մարդը որ իր ընկերը կը ծաղրէ: Բայց Առեւտրեր, ոգորմելի թղթակցի մը բերնով, ո՛չ միայն հրապարակաւ կը հաստատէ եղած հեղինակները, այլ կը պաշտպանէ զայն: «— Ակնարկուած երէցը զուարթ վերջաւորութիւն մը տալ ուզած էր իր ափիչին» ըսելը աւելի ծանրացուցիչ յայտարարութիւն մ'է անշուշտ: Եթէ Առաքաղարի մէջ ափիչ ընող պատուելին եւ Առեւտրերի մէջ նշմարներ արձակող թղթակցից կ'ուզեն «չորարթ վերջաւորութիւն մը» տալ իրենց խօսքերուն կամ գրուածներուն, ներթ չի պակսիր իրենց: Թող ուզածնուն չափ հեղինակ իրենց քարոզիչներուն այստեղական շարժումները, պերճախօսութիւն քախելու համար անոնց ըրած ճիշդերը եւ դերասանական այլաբանական ձեւերն ու ձեւադրանքները: Հայ եկեղեցականները ո՛չ մէկ ատեն իրենց քարոզներուն մէջ ծաղրելի չեն եղած անհեթեթ շարժումները ընելով, այլ պարզ բնական, անսեթեթ եւ լուրջ կերպով կը քարոզեն Աստուծոյ խօսքը աւելի կամ նուազ պերճախօսութեամբ:

Ջունդեան կտակի Յանձնաժողովը այս ատրի փափուկ կացութեան մը մէջ կը գտնուի աղքատ եւ ուշիմ ուսանողի մը ընտրութեան առթիւ, որովհետեւ կ'ըսուի թէ այս կամ այն ուսուցչին կողմէ այժմէն իսկ սկսած են միջնորդական տաղտակաւ գիմումներն ու բարեխօսութիւնները: Կ'ըսուի նաեւ թէ ազդեցութեան պաշար մը ծայր տուած է Կեդրոնական եւ Պէրպլեբեան վարժարաններու միջեւ, որոնք կը փափաքին իրենց չըջանաւարտներէն մէկը ընտրել տալ: Անցեալ անգամ Կեդրոնական վարժարանէն տղայ մը ընտրուած ըլլալով, Պէրպլեբեան էֆ. կը փափաքի այս անգամ իր չըջանաւարտներէն մէկը ընտրել տալ եւ այս փափաքը անշուշտ շատ բանաւոր է: Արդէն այս տարուան Պէրպլեբեան չըջանաւարտներուն մէջ կը գտնուի գաւառացի ազգատիկ եւ խիստ ուշիմ տղայ մը, որ իր ընկերներուն մէջ առաջին հանգիստացաւ եւ բոլոր քննիչներուն եւ ուսուցիչներուն կարծիքով պիտի կրնար առաջին հանգիստալ նաեւ: Ջունդեան մրցումին մէջ Որբուկին այս յաջողութիւնը ոմանց համար ա՛յնչափ անտարակուսելի թուեցաւ որ ջանքեր եղան անոր խնդրագիրը ետ առնել հաշու, որովհետեւ իր մասնակցութիւնը արգելք պիտի ըլլար ուրիշ թիկնածուի մը յաջողութեան: Այս թիկնածուն է Պէրպլեբեան վարժարանի թուաբանութեան ուսուցչին տղան, որ Պէրպլեբեան վարժարանի նախկին չըջանաւարտներէն մէկն է: Թերեւս ուշիմ բայց ո՛չ աղքատիկ, որովհետեւ հայրը ամսական 10-12 ոսկի կը շահի կ'ըսեն իրազեկներ, եւ քնականաբար ներքի չէ որ ուրիշ աղքատիկ եւ ա՛լ աւելի ուշիմ աղեկի մը իրաւունքը կապտուի: Թուաբանութեան ուսուցիչը արդէն սկսած է քննիչներու մօտ գիմումներ ընել, աշատութիւն կամ կողմ ահցուցիւն խնդրելով: Ի հարկէ ո՛չ մէկ արդարաւէր անձ կրնայ հաւանիլ այս կերպ ձեռնարկութիւններու եւ մենք Ս. Պատրիարք հօր եւ Ջունդեան կտակի Յանձնաժողովոյ անդամներուն անաշատութեան վրայ ա՛յնքան մեծ ու անյեղլի հաւատք ունինք որ վրատահ ենք թէ կտակին բացորոշ արամադրութիւնները երբեք պիտի չըսուին թուաբանութեան ուսուցիչներու կողմէ ձեւաբանուած անհարկի խնդրանքներու: Բարեյիշատակ Ջունդեանի կամքը աղ-

քառ նու չիմ տղոց նախադատութիւն տալ կը տրամադրէ եւ այլ կամքը նու իրական է մեզ ամէնուս համար եւ անուելապէս Ս. Պատրիարքին եւ Զուեղեան Յանձնաժողովին համար. որոնք արդէն անցեալ անգամ ալ կտակին այս տրամադրութիւնը յարգելով մերժեցին քիչ չատ բարեկեցիկ ու սուղի մը գտակր. որ նոյն իսկ մրցման քննութեանց մէջ ամէնէն յաջողը հանդիսացած էր. եւ նախադատութիւն տալին ո՛չ նուազ ու չիմ, բայց աղքատիկ ուսանողի մը. Պատճառ մը չկայ կարծելու որ Զուեղեան Յանձնաժողովը այս անգամ ալ նոյն կորովն ու անաչառութիւնը ցոյց պիտի չտայ նոր ուսանողի մը ընտրութեան առթիւ:

ԼՐԱՔԱՂ

ՄԵՐ ԿԱՌԱՐԵՒՆ

✦ Ամսոյս 18ին Բիւզանդիոն իր 3000րդ Թիւը կ'հրատարակէր. և այս առթիւ գրական ճոխ պարունակութեամբ մը կ'ներկայանար իր բազմաթիւ համալիր ընթերցողներուն: Ա. Մամուլ իր շէնքերու շէնքերուն ճեղքէն իր համա կրական զգացումները կ'ներկայէ իր մեծա յայդ պաշտօնակցին Մեծ Քէչեան էֆին, սրտովին մաղթելով որ նոյն կորովով, նոյն կատարելութեամբ և նոյն անմրցելիութեամբ կարողանայ հրատարակել Բիւզանդիոնի 4000րդ Թիւն ալ:

✦ Մեր Թերթը արդէն լեցում էր երբ վերջին պահուն Տիար Յ. Ալիբաբէ ստալանը երկրորդ յօդուած մը գոր ստիպուած ենք մեր յառաջիկայ Թերթին պահելու: Վերնագիր՝ «ՀՈՒՍԿ ԲԱՆՔ ԱՌՊ. ԹԱԽՇԱՆՃԵԱՆ»

ՆՇԱՆԱԽՍՈՒԹԻՒՆ

✦ Ուրախութեամբ կ'արձնագրենք մեր բարկամեծ Տիար Յովհաննէս Աւիճեանին նշանախսութիւնը ինչ գեղանկ Թր Մարի Մաղազաճեանի Տիար Յովհ. Աւիճեան լեզուագէտ, ուսեալ և խելաւան երիտասարդ մ'է և առաջնակարգ գիրք մը կ'ըսեն հայ երիտասարդութեան դասին մէջ. նախկին աշակերտ Մամուրեանի և շրջանաւարտ Մեսրոպ վարժարանի, ինքնագումար յաջողած և ալ սօր անդլական կարեւոր գործի տան մը մէջ գրեթէ վարիչի պաշտօնին տիրուող, այնքան գրուած և լրատուար վստահութեան իր պատին Թրիւրը Մարի Մաղազաճեանի գուտար Տէր և Տիկին Յովսէփ Մաղազաճեանի և բոլոր Տիկին Տ Տօնիկեանի, հայ իգական սեռի

շնորհներէն մին է Թէ իր գեղանի և շէնքերով մէջ իր հեղանոյշ բնաւորութեամբն և ուշմտութեամբ իմ բազրութիւն իր չերմագին շնորհաւորութիւններ կ'ներկայէ Ազն. Թր. Մարի Մաղազաճեանի Տիար Յովհ. Աւիճեանի և երկու կողման ազգականաց, այս ուրախութիւն ինտմութեան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՔ

✦ Ազգ. Հիւանդանոցի նշան էֆ Հարենց նուիրած է 20 ֆրանք Գառնիկ էֆ. Հարենցի մանուան առթիւ:

✦ Փաղաքիս Ուսումն. Խորհուրդը կը ինչորէ մեզմէ հրապարակալ յայտնել իր շնորհակալութիւնները արձանագործ Տիար Յակոբ Փափագեանի որ Ս. Մեսրոպեան Թանգարանին նուիրած է Մարածի յաղթութեան լուրը բերող լրարբին զանաւոր արձանը բնական մեծութեամբ և Տիար Յակոբ Տափուտեանի որ ի վշտատակ իր հանգուցեալ տիկնոջ Ս. Հովսէփ վարժարանին նուիրած է պոչաւոր դաշնակ մը:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

✦ Փաղաքս ժամանեցին Եւրոպայէ Տիարք Գառնիկ էֆ. Պալմոզ, և Յակոբ Էլմասեան զբաղաւրջ մեկնեցան ղէպի Աւրոպա Տիկին Կ. Արապեան, Այրի Տիկին Բ. Պ. Պաքըճեան, Տիկին Մ. Թ. Գույումճեան, Տիարք Լևոն Վարպետեան և Թագուր Պաքըճեան:

ՄԱՇԱԳՈՅԸ

✦ Յաւոր կը ծանուցանենք մարք Մեծ. Գառնիկ էֆ. Հարենցի, որ տեղի ունեցու ամսոյս 20ին հինգշաբթի և նոյն օրը Կ. Ե. յուրաքանչեւութեան տիրոք հանդէսը խմբարկութիւնս իր վշտակցութեանները կ'ներկայէ հանգուցելոյն զաւակաց Տէր և Տիկին Լևոն Վէճեանի եղբոր Մեծ Յակոբ էֆ. Հարենցի բոլոր և ազգականաց, իրենց այս անակնկալ և անդարձանի կորուստին առթիւ:

Խմբագիր - Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԴԱՅԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՈՐԴԻ

ԳԻՃԵՐՈԹԻԿ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Ս. ԿԱՐԱՎԵՏԻ ՎԱՆՈՒՑ ԿԵՍԱՐԻՈՑ

ՀԱՅՏԱՏԵԱԼ 1888 ՄԱՅԻՍ 1

Վարժարանիս 20րդ տարեշրջանը պիտի սկսի յառաջիկայ 1906 Սեպտեմբեր 1ին: Դասերը կ'սկսին Սեպտ. 4 Բշ. օր:

Վարժարանիս մէջ կ'աւանդուին. — Օսմ. Հայ. Ֆրանս. Անգլ. լեզուները. Բնական եւ Զափական գիտութիւնք եւ այլ ուսմունքներ, խնամով եւ զօրծնական կերպով: Գծագրութեան, Համարակալութեան եւ Վաճառականական սկզբունքներուն մեծ կարեւորութիւն կը տրուի: Վարժարանս մինչեւ դարձ 91 շրջանաւարտներ հանած է, եւ 11 կիսաւարտներ: Երկ հոսարանէն:

Վարժարանս շահու համար բաղուած չէ, եւ մանաւանդ աժան միջնակայրի մը մէջ գտնուելուն՝ սւսանողի մը թոշակն է միայն (12) տպաներկու լիրայ Օսմ., որուն կէսը կանխիկ եւ միւս կէսն ալ Մարտի սկիզբն՝ նոյնպէս կանխիկ կը գանձուին: Միայն զամի համար դպրոցական մուտքի զրամ կառնուի (1/2) կէս լիրայ Օսմ.:

Ուսանողին Գրական եւ Դասական ամէն պիտոյքի, ճերմակեղէնի լուացման, սափրուելու, բժիշկի եւ քեղօրէից ծախքերը վարժարանէս կը հոգալորին: Հպարտս ճերմակեղէն եւ այլ ամէն զգեստեղէնք, ինչպէս նաեւ երկար տեւող հիւանդութեանց եւ երկրորդ բժիշկի մը պէտքն զգացուելու պարագային տեղի ունեցած ծախքերն ուսանողաց կը վերաբերին:

Ձրի, կիտաթոշակ եւ նոյն իսկ ամհնափոքր պակաս թոշակով ուսանող չընդունուիր: Մնդունուելու համար եղած ամէն առաջարկութիւններ նկատի չեն առնուիր, եւ իսպառ՝ անպատասխանի կը մնան:

Ներկայ շրջանին մէջ 15-20-թջակաւոր ուսանողներ հաղիւ կրնանք ընդունել, ներկայ ուսանողաց թուոյն բազմութեան պատճառաւ, եւ կը չարունակենք վարժարանն իր նախկին կանոնաւոր եւ բարձր ընթացքին մէջ: Վարժարանիս ուսմանց տպեալ ծրագիրը կը զրկուի փափաքողներուն:

ՏՐԴԱՏ ԵՊ. ՊԱԼԵԱՆ

ԵՂԲԱՐՔ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Յունիս 26Լ փոխադրած են իրենց ԴԵՐՉԱԿԱՏՈՒՆԸ Ֆրանկաց Թաղ Եռուփի Ֆերիանէն Թիւ 10, Պօն Մարշիի զիսացը:

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻԻՈՎ

ՏԻԿԻՆ Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

Ս. ԱՄՍԱՏԵԱՆ

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ

P X E N O P O U L O & C

ՍԵՐ՝ ԳԱՂԱՌԱՏԵԼՆԵՐ՝ ՏՈՒՆԿԱՆ՝ ԹԱՆԻ

A. RUBENOVLO

ՏԻ Զեւոսներ, հայտնողներ, հատեցնեի, ճամբորդական
պիտոյքներն, ծախուց բաշխի, ի քօսեմիւսներ, օգիէէ կահկա-
րասիներ, եւ եւ: (Բայց ոչ ոք չէր հասկնալ)

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՑԻԶՆԵՐԸ

ፊክ ሊኒህ ሊገጥ ፍጥ ሆኑ